

K psa tios!!

Vocabulario de la habitación

Qpsa tios!!

Vocabulari de l'habitació

La casa és feta d'habitacions. Si diem això és perquè entre els promotors, tant privats com públics (això darrer és molt important i descoratjador alhora), hi ha la creença que l'element principal de la casa és la sala d'estar: encara s'hi aboca bona part dels recursos de l'arquitectura de la casa, començant per la superfície. I, mentre que en aquesta peça es concentra tota l'espacialitat, les habitacions amb prou feines es componen —racionalment— d'uns pocs elements (una porta i una finestra, generalment) i queden relegades a mers comparses, agrupades en l'anomenada “zona de nit”. Per contrast, el fet que els joves s'emancipin cada cop més tard els duu a convertir l'habitació en “la seva” casa i cada cop cobren més sentit habitatges amb habitacions de més superfície, encara que sigui a costa de la sala d'estar.

Diem **habitació** quan generalment se l'anomena **dormitori**. També fem servir **quarto** o, algunes vegades, **estança**. Podem utilitzar **alcova** o **estatge**. En alguns casos diem **peça** o **habitacle**, en referir-nos a un mínim espai vital. **Apartament**, quan una habitació és molt completa. L'arquitectura naval ha batejat amb el nom de **cabina** les habitacions dels vaixells. Així mateix, parlem també de **cambrà** i **recambrà**. I l'arquitectura moderna s'agrada d'emprar **càpsula** o, en lloc de **cel·la**, **cel·lula**, tot expressant les seves simpaties per la biologia. Tot plegat, una bona quinzena de termes.

Aquesta terminologia contrasta amb l'escàs vocabulari que fem servir en referir-nos a l'habitació. En aquest sentit, resulta evident que, mentre que a enciclopèdies i diccionaris podem trobar nombrosos termes per a designar-la, la normativa vigent és enutjosament escarrassada en referir-s'hi i, la comercial, encara més: *Pisos de 2, 3 i 4 dormitoris!*

Encara és més preocupant si aquest fet no el prenem com una simple pèrdua de vocabulari, sinó com la manifestació d'una manca d'idees sobre l'habitatge; mentrestant, la terminologia ecològica/tècnica ha augmentat espectacularment. El que és realment greu d'això és que les idees en el camp de l'habitatge s'han desplaçat al d'una tècnica mal entesa i han abandonat el de l'arquitectura. Lògic, ja que els que decideixen sobre aquest camp només s'han especialitzat en economia i gestió.

Hom pot al·legar, i amb raó, que aquesta terminologia és el fruit d'una certa ambigüïtat, ja que alguns termes es refereixen a l'ús,

Wos hpnin?!!

Vocabulary of the room

The house is made up of rooms. If I say this, it is because of the widely held belief among developers, both private and public (the latter case being very widespread and disheartening), architects and the general public, that the principal element in the house is the living room. It is still the focus of most of the resources of domestic architecture, starting with surface area. While this room concentrates all the spatiality, the bedrooms—rationally—comprise barely a few elements (generally a door and a window) and are relegated to mere extras, grouped into the “sleeping area”. By contrast, young people leaving home ever later are turning their bedrooms into “their” houses, and dwellings with larger bedrooms are taking on more meaning, even at the cost of the living room.

In Spanish, we say **habitación**, or room, when it is generally called **dormitorio**, or bedroom. Other words used are **cuarto** or, on occasion, **estancia**. We can also say **alcoba** or **aposento**. In some cases, we say **pieza** or **habitáculo** to refer to a minimum living space. Or **apartamento**, if the room is very complete. Naval architecture calls a room on a ship **camarote** or **cabina**, a derivation of **cámara** or (in Latin America) **recámara**. And modern architecture has chosen to use **cápsula** or, instead of **celda**, **celula** (cell), expressing its sympathies with biology. In total, a collection of 16 terms.

This terminology contrasts with the scant vocabulary we use to refer to the room. Whereas encyclopaedias and dictionaries provide us with numerous terms, current regulations are overwhelmingly narrow in referring to it, and the commercial use even more so: *2, 3 and 4 bedroom apartments!*

This is even more worrying if we take this fact not as a simple loss of vocabulary, but as the manifestation of a lack of ideas about the dwelling; meanwhile, the increase in ecological and technical terminology has been spectacular. What is really serious here is the fact that ideas in the field of housing have abandoned that of architecture and been transferred to that of poorly understood technique. This is only logical, as the field's decision-makers have specialized purely in economy and management.

It might be said, quite rightly, that this terminology is the product of some ambiguity, as some terms refer to the use, others to the part of the house to which they belong, and still others are not, strictly speaking,

La casa está hecha de habitaciones. Si decimos esto es porque existe la creencia entre promotores, privados y públicos (esto último es muy importante y descorazonador), arquitectos y público en general, que el elemento principal de la casa es la sala de estar. En ella aún se vuelcan la mayor parte de los recursos de la arquitectura de la casa, comenzando por la superficie. Y mientras que en esta pieza se concentra toda la espacialidad, en las habitaciones apenas se componen —racionalmente— unos pocos elementos (una puerta y una ventana generalmente) y quedan relegadas a meros comparsas agrupándolas en la llamada “zona de noche”. Por contraste, la cada vez más tardía emancipación de los jóvenes, les lleva a convertir la habitación en “su” casa y cada vez cobran más sentido viviendas con habitaciones de mayor superficie, aunque sea a costa de la sala de estar.

Decimos **Habitación** cuando generalmente se le llama **Dormitorio**. También se emplea **Cuarto** o, algunas veces, **Estancia**. Podemos usar **Alcoba** o **Aposento**. En algunos casos decimos **Pieza** o **Habitáculo**, al referirnos a un mínimo espacio vital. **Apartamento**, cuando una habitación es muy completa. La arquitectura naval ha bautizado como **Camarote** o **Cabina** a las habitaciones de los buques, una derivación de **Cámara** o (en Latinoamérica) **Recámara**. Y aún la arquitectura moderna ha gustado de emplear **Cápsula** o, en lugar de **Celda**, **Célula**, expresando sus simpatías por la biología. En total una colección de dieciséis términos.

Esta terminología contrasta con el escaso vocabulario que empleamos al referirnos a la habitación. En este sentido resulta evidente que mientras que en enciclopedias y diccionarios podemos encontrar numerosos términos para designarla, la normativa vigente es abrumadoramente estrecha al referirse a ella y la comercial aún más: “*¡Pisos de 2,3 y 4 dormitorios!*”.

Más preocupante aún resulta si este hecho no lo tomamos como una simple pérdida de vocabulario, sino como la manifestación de una falta de ideas sobre la vivienda, mientras que la terminología ecológico/técnica ha aumentado espectacularmente. Lo realmente grave de esto es que las ideas en el campo de la vivienda se han desplazado al de una mala entendida técnica y han abandonado el de la arquitectura. Lógico, pues los que deciden sobre este campo sólo se han musculado en economía y gestión.

Se podrá decir, y con razón, que esta terminología es el fruto de cierta ambigüedad, ya que algunos términos se refieren al uso, otros se refieren a la parte de la casa a la que pertenecen y otros no son propiamente de la casa.

Estado actual de una de las células tipo Ken en el edificio semi-colectivizado Narkomfin. Moisej Ya. Ginzburg, Ignaty Milinis. Moscú, 1928-1930.

altres a la part de la casa a la qual pertanyen i d'altres no són pròpiament de la casa. De fet, aquests darrers són termes que ha introduït l'arquitectura moderna, després d'haver-los manllevat d'altres camps. En tot cas aquesta ambigüitat, lluny de semblar-nos negativa, ens resulta d'alguna manera estimulant i la podem contemplar com la manifestació més exacta de la vitalitat de la casa. El que no ens expliquem és com hem pogut reduir la casa a quatre paraules mal comptades —i encara incompletes—; un vocabulari que ens recorda precisament el que empen els SMS.

Qpsa tios!! vol dir que manca vocabulari perquè manquen idees en aquest camp i també vol dir: què li passa a l'habitatge actual?, tan vulgar, repetitiu, avorrit i car. Des del punt de vista conceptual, la casa contemporània està tan deteriorada com les habitacions de l'immoble Narkomfin que il·lustren aquestes línies.

Presentem tot seguit una mena de vocabulari il·lustrat de l'habitació, amb l'afegit d'una imatge a la definició que proposa el diccionari d'aquests 15 termes. Ho hem fet amb una certa llibertat, de manera que permeti d'il·lustrar la varietat de conceptes vinculats a l'habitació. Entre aquestes il·lustracions no hi ha cap façana ni cap aspecte exterior de cap casa. Tampoc no hi ha sales d'estar ni piscines tractades com làmines d'aigua. Són habitacions, però en cadascuna hi ha tanta complexitat com en un habitatge. Són també una invitació a començar a projectar la casa per l'habitació.

related to the house. The latter, in fact, are terms that have been introduced by modern architecture, borrowed from other fields. In any case, this ambiguity is far from negative, and seems in fact to be stimulating; we might view it as the most exact manifestation of the vitality of the house. What I cannot understand is how we have been able to reduce the house to barely four words—incomplete ones at that—a vocabulary reminiscent of texting, in fact.

Wos hpnin?!! means there is a lack of vocabulary due to a lack of ideas in this field. It also means: what is happening to today's dwelling, so vulgar, repetitive, dull and expensive. From the conceptual viewpoint, the contemporary home is as dilapidated as the rooms of the Narkomfin building that illustrate this article.

Below is a kind of illustrated vocabulary of the room with an image to accompany the definition offered by this 16-term dictionary. It has been compiled fairly freely to illustrate the variety of concepts associated with the room. There are no façades or exterior views of houses among these illustrations. Nor are there any living rooms or swimming pools treated as sheets of water. They are rooms, but each contains as much complexity as an entire dwelling. They are also an invitation to begin the design of a house with the bedroom.

De hecho estos últimos son términos que ha introducido la arquitectura moderna, tomándolos prestados de otros campos. En cualquier caso esta ambigüedad, lejos de parecer-nos negativa, nos resulta en cierto modo estimulante y podemos contemplarla como la manifestación más exacta de la vitalidad de la casa. Lo que no nos explicamos es cómo podemos haber reducido la casa a apenas cuatro palabras –incompletas– que nos recuerda precisamente el vocabulario empleado en los SMS.

K psa tios!! quiere decir que falta vocabulario porque faltan ideas en este campo y también quiere decir: ¿qué le ocurre a la vivienda actual?, tan vulgar, repetitiva, aburrida y... cara. Desde el punto de vista conceptual la casa contemporánea está tan deteriorada como las habitaciones del Inmueble Narkomfin con el que ilustramos estas líneas.

Presentamos a continuación una especie de vocabulario ilustrado de la habitación, añadiendo una imagen a la definición que propone el diccionario de estos dieciséis términos. Lo hemos hecho con cierta libertad, de tal modo que permita ilustrar la variedad de conceptos vinculados a la habitación. Entre estas ilustraciones no se encuentra ninguna fachada ni ningún aspecto exterior de ninguna casa. Tampoco hay salas de estar ni piscinas tratadas como láminas de agua. Son habitaciones pero en cada una hay tanta complejidad como en una vivienda. Son también una invitación a comenzar a proyectar la casa por la habitación.

Dormitori: cambra o sala destinada a dormir-hi. Mobiliari d'aquesta cambra.

Als manuals trobem sovint un exercici que té alhora una part d'inventari i una altra d'experiment científic, dut a terme amb l'esperit del que no dona res per sabut. Aquí hem pres la pàgina sobre el dormitori de *L'Art de projectar en arquitectura*, d'Ernst Neufert, en la qual es "classifiquen" alguns exemples.

L'inventari científic es fa palès en l'ordre amb què es mostren els 28 exemples. Pas a pas, afegint-hi cada cop petites modificacions en les dimensions, veiem les diverses possibilitats de col·locació dels quatre elements bàsics: finestra, porta, llit i armari. D'acord amb el vocabulari aplegat aquí, podem veure l'evolució d'una *cel·la* fins que esdevé un *apartament*.

Els dibuixos són, sobretot, descripcions precises i, d'alguna manera, minucioses, tot i que no es tradueixen en un exhaustiu catàleg d'objectes i mobles, sinó de posicions relatives i de formes. Un exercici a partir d'aquests quatre elements i de la superfície: des de 6 metres quadrats fins a més de 30. Segons l'espai, hi podem encabir altres mobles, però aquests dos, el llit i l'armari, són essencials. Tot i que la finestra i, sobretot, la porta indiquen que formen part d'una entitat més gran, aquí estan aïllades, com si cadascuna d'elles fos una casa completa.

Quarto: part d'una casa destinada a una família. *Habitació, cambra.*

Un *quarto* ple de gent. *Quarto* també suggereix una part, una divisió d'un edifici més gran. Una *habitació* en la qual conviuen nou persones dedicades a tasques diverses, tot i que la que predomina és la que dona nom al retrat: *Dones bordant*. L'*habitació* té unes dimensions generoses que permeten reunir no tan sols aquestes persones, sinó també un nombre de mobles de bona mida. La gran llar de foc, en la qual sembla que s'està cuinant, suggereix una certa autosuficiència d'aquesta *peça* i fa versemblant que un *quarto* així sigui ocupat per una família. Això queda reforçat per la presència del seient amb orinal que hi ha a la paret del fons, que ens ve a dir que en aquest *quarto* hom pot treballar, dormir (hi ha un llit amb dosser al fons a la dreta), cuinar i, probablement, menjar; és a dir, en aquesta *peça* podem fer tot allò que normalment fem en una casa.

Entre aquest *quarto* i un *loft* amb prou feines hi ha diferències. Representen una *habitació* convertida en *apartament* i, en un cert sentit, una casa abans de ser distribuïda.

Dormitorio, bedroom: a room for sleeping in. The furniture with which this room is fitted.

In manuals, we frequently find an exercise that has something of both the inventory and the scientific experiment, carried out in a spirit that takes nothing for granted. Here I have taken the page about the bedroom from *Arte de proyectar en arquitectura*, by Ernst Neufert, which "classifies" some examples.

The scientific inventory is manifest in the order in which the 28 examples are shown. Step by step, making minor modifications to the dimensions, we see the different possible arrangement of the four basic elements: window, door, bed and wardrobe. To use the vocabulary listed here, we see the evolution from a *celda* or cell to an *apartamento*.

The drawings are, above all, precise, even meticulous descriptions, though the latter translate as a comprehensive catalogue not of objects and furniture but of relative positions and forms. An exercise using these four elements and the surface area: from six square metres to over 30. Depending on the space, there may be room for other furniture, but these two, the bed and the wardrobe, are essential. Although the window and particularly the door indicate that they form part of a larger entity, here they are isolated, as though each were a complete house.

Cuarto, or room: part of a house assigned to a family.

A *cuarto* full of people. With its meaning of quarter, *cuarto* also suggests a part, a division of a larger building. A room in which nine people live together, intent on different tasks, though the predominant provides the title of the portrait: *Women embroidering*. The room is spacious enough to hold not only these people but also a number of goodly sized items of furnishing. The large fireplace, where cooking appears to be in progress, suggests that this room is self-sufficient and makes it plausible that a *cuarto* like this could be occupied by a family. This is reinforced by the presence of the seat with a chamber pot against the far wall, which suggests that in this room it is possible to work, sleep (there is a canopied bed at the rear on the right), cook and probably eat—that is, in this room, it is possible to do everything that we normally do in a house.

There is little difference between this *cuarto* and a loft. Both represent a room turned into an *apartamento* and, somehow, a house before its layout is decided.

▼ **Dormitorio**
"Dormitorios", según Ernst Neufert, en Arte de proyectar en arquitectura.

▲ **Cuarto**
Mujeres bordando. Giovanni Stradano (Jan van der Straet, 1523-1605).

Dormitorio: *Pieza* destinada para dormir en ella. Conjunto de muebles de esta *pieza*.

En los manuales nos encontramos frecuentemente con un ejercicio que tiene a la vez algo de inventario y de experimento científico, llevado a cabo con el espíritu del que no da nada por sabido. Aquí hemos tomado la página *Dormitorio*, del *Arte de proyectar en Arquitectura* de Ernst Neufert en la que se "clasifican" algunos ejemplos.

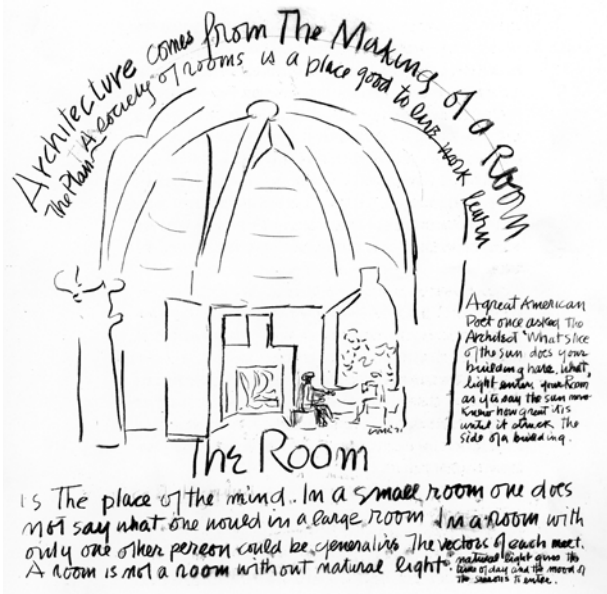
El inventario científico se pone de relieve en el orden con el que se muestran los 28 ejemplos. Paso a paso, añadiendo cada vez pequeñas modificaciones en las dimensiones, vemos como van apareciendo distintas posibilidades de colocación de los cuatro elementos básicos: ventana, puerta, cama y armario. Según el vocabulario recogido aquí podemos ver la evolución de una *celda* hasta convertirse en un *apartamento*.

Los dibujos son, sobre todo, descripciones precisas y en cierta manera minuciosas, aunque ésta no se traduzca en un exhaustivo catálogo de objetos y muebles, sino de posiciones relativas y de formas. Un ejercicio a partir de esos cuatro elementos, desde 6 m² hasta más de 30. Según la superficie podrán alojar otros muebles, pero estos dos, cama y armario, son esenciales. Aunque la ventana y, sobretodo, la puerta indican que forman parte de una entidad mayor, aquí están aisladas, como si cada una de ellas fuera una casa completa.

Cuarto: Parte de una casa, destinada para una familia. *Habitación, aposento.*

Un *cuarto* lleno de gente. *Cuarto* también sugiere una parte, una división de un edificio mayor. Una *habitación* en la que conviven nueve personas dedicadas a diversas tareas, aunque la que predomina es la que da nombre al retrato: "mujeres bordando". La *habitación* tiene unas dimensiones generosas y permite reunir, no sólo a estas personas, sino a un número de muebles de buen tamaño. La gran chimenea, en la que parece que se está cocinando, sugiere una cierta autosuficiencia de esta *pieza* y hace verosímil que un *cuarto* así sea ocupado por una familia. Esto se refuerza por la presencia del asiento con orinal situado en la pared del fondo, que viene a decir que en este *cuarto* se puede trabajar, dormir (hay un cama con dosel al fondo a la derecha), cocinar y probablemente comer, es decir, en esta *pieza* se puede hacer todo aquello que normalmente hacemos en casa.

Entre este *cuarto* y un *loft*, no hay apenas diferencias. Representan una *habitación* convertida en *apartamento* y, en cierto sentido, una casa antes de ser distribuïda.

Habitació: acció i efecte d'habitar. Cadascuna de les peces d'una casa. Especialment, cambra o dormitori. Espai cobert i delimitat destinat a ser habitat.

Poques vegades se'ns presenta un dibuix tan ple de suggeriments. Louis Kahn defineix amb alguns traços els elements que componen l'arquitectura d'una habitació. A més de l'envoltant, representada per l'estructura d'arcs que sostenen el sostre, hi ha una llar —al centre del dibuix— i una finestra a la dreta. No obstant això, probablement són les dues persones conversant les que contribueixen millor a definir l'estança. Per a Peter Kohane,¹ aquestes dues persones encarnen l'origen conceptual i formal de l'habitació i, tal com assenyala, les corbes de la llinda de la finestra i dels arcs del sostre sembla que siguin rèpliques consecutives de l'esquena dels que conversen. Aquestes persones representen l'acció i l'efecte d'habitar al qual al·ludeix la definició d'habitació.

Hem dit en començar que es tractava d'un dibuix, però és alguna cosa més; el text que l'acompanya —The place of the mind— també en forma part. El text envolta —com una aura—, dota de base i mobla aquesta peça. D'alguna manera, el dibuix és un breu manifest que col·loca l'habitació a l'origen de l'arquitectura. Una part del seu interès rau a les coses que queden obertes o indefinides, com ara la forma i la posició de la llar, o l'ampit de la finestra, massa baix en relació amb l'arquitectura que sembla que es vol dibuixar. La llar no se sap si és situada en una cavitat al fons o en una altra habitació, com tampoc no s'endevina si l'element de l'esquerra, al costat de la columna, és una porta oberta. L'arquitectura de Louis Kahn sembla que sigui feta de la suma de peces, no gaire grans. Com aquesta.

Estança: lloc on s'està algú habitualment; apartament, habitació.

La pintura es presta a il·lustrar la definició proposada pel diccionari, ja que tant pot ser una habitació d'una casa com un lloc en un paratge. Probablement Louis Kahn coneixia aquesta pintura, ja que no hi ha dubte que forma una bona parella amb el seu dibuix. Sant Jeroni seu davant d'un escriptori que queda protegit per algunes lleixes; tot plegat contribueix que l'espai tingui l'aspecte d'un estatge escaritat. L'arc que apareix en primer terme té un paper determinant en la composició del quadre. És una cosa així com un segon marc dins la tela que emmarca l'escena. L'altre factor de la composició és l'estructura del palau dins el qual es troba instal·lat l'estudi.

De la visió conjunta de totes dues il·lustracions queden paleses algunes coses.

Habitación, habitation or room: action and effect of inhabiting. Any of the rooms of the house or dwelling. In the strict sense, bedroom. Building or part of it assigned for dwelling.

It is rare to find a drawing so full of suggestions. In a few lines, Louis Kahn defines the component elements of the architecture of a room. In addition to its envelope, represented by the structure of arches supporting the ceiling, there is a hearth in the centre of the drawing and a window on the right. But it is probably the two people talking that most go to define the room. For Peter Kohane;¹ these two people embody the conceptual and formal origin of the room and, as he points out, the curves of the edges of the window and the arches in the ceiling seem to imitate the backs of those talking. These people represent the action and the effect of inhabiting to which the definition of room refers.

I have already said it is a drawing, yet it is something more; the accompanying text also forms part of it: *The place of the mind*. The text envelops, like an aura, provides a base and furnishes this room. In a sense, the drawing is a short manifesto that places the room at the origin of architecture. Part of its interest lies in the things left open or undefined, like the form and the position of the fire, or the windowsill, too low in relation to the architecture that is suggested. We do not know whether the fire is burning in a hearth at the rear or in another room, just as we are unsure whether the element on the left, beside the column, is an open door. Louis Kahn's architecture seems to be made of the sum of rather small rooms. Like this one.

Estancia: mansion, large room or stay in a place, house or spot. A room in which one usually lives.

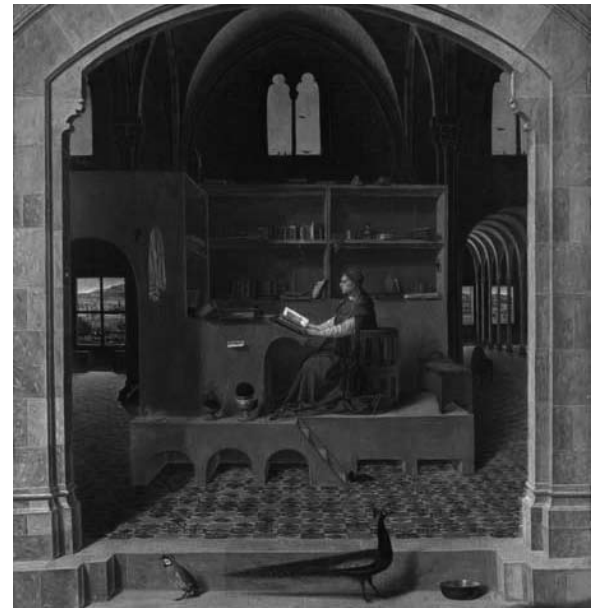
This painting lends itself to illustrating the definition proposed by the dictionary since it could be a room in a house or occupation of a place. Louis Kahn was probably familiar with this painting, and his drawing and this form a good pair. Saint Jerome is sitting at a writing desk that is protected by shelves that help to give it the appearance of a concise room. The arch in the foreground plays a determinant role in the composition of the painting. It is rather like a second frame inside the painting, this time framing "the scene". The other factor in the composition is the structure of the palace in which the study is contained.

A joint examination of the two illustrations brings certain things to light. One is the role given to the shelter structure that,

▶ **Habitación**
"The Room". Dibujo de Louis I. Kahn incluido en la publicación de su conferencia en el acto de recepción de la medalla de oro del American Institute of Architects, 1971.

▲ **Estancia**
San Jerónimo en su estudio. Antonello da Messina (1456-1479). The National Gallery, Londres.

1. Vegeu "The Space of Human Agreement. Louis Kahn and the Room". Comunicació de Peter Kohane presentada al seminari Universal versus individual, celebrat a Hèlsinki a l'agost-setembre del 2002. Organitzat per la Fundació Alvar Aalto (www.alvaraalto.fi/conferences/universal/papers.htm).
1. See "The Space of Human Agreement. Louis Kahn and the Room". Paper by Peter Kohane presented at the seminar "Universal versus individual" in Helsinki, August-September 2002. Organized by the Alvar Aalto Foundation (www.alvaraalto.fi/conferences/universal/papers.htm).
1. Véase "The Space of Human Agreement. Louis Kahn and the Room". Comunicación de Peter Kohane presentada en el seminario Universal versus individual, celebrado en Hèlsinki en agosto-setiembre de 2002. Organizado por la Fundación Alvar Aalto (www.alvaraalto.fi/conferences/universal/papers.htm).

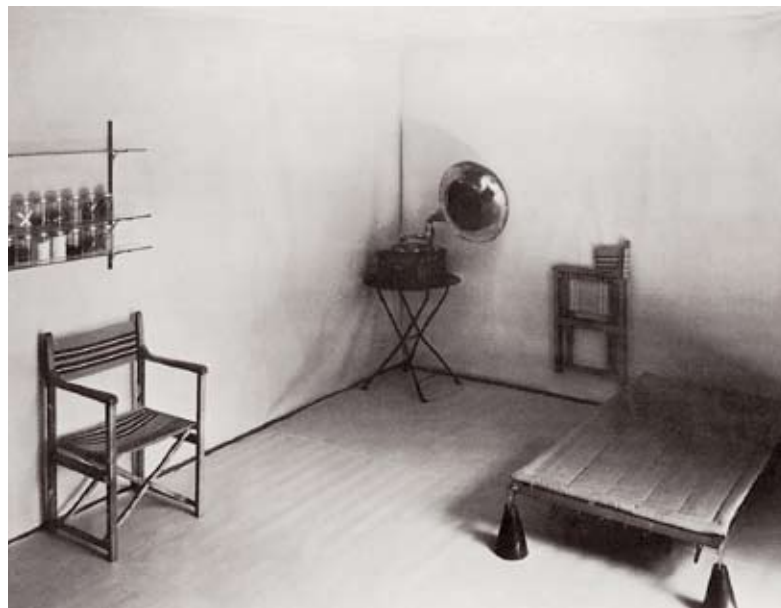
Habitación: Acción y efecto de habitar. Cualquiera de los aposentos de la casa o morada. En sentido estricto, dormitorio. Edificio o parte de él que se destina para habitarlo.

Pocas veces un dibujo resulta tan lleno de sugerencias. Louis Kahn define con algunos trazos los elementos que componen la arquitectura de una habitación. Además de su envolvente, representada por la estructura de arcos que sostienen el techo, hay un hogar —en el centro del dibujo— y una ventana a la derecha. Pero probablemente son las dos personas conversando las que mejor ayudan a definir la estancia. Peter Kohane¹ ha hecho ver en estas dos personas el origen conceptual y formal de la habitación y, tal y como señala, las curvas del dintel de la ventana y de los arcos del techo parecen ser réplicas consecutivas de la espalda de los que conversan. Estas personas representan la acción y efecto de habitar al que alude la definición de habitación.

Hemos dicho al comenzar que se trataba de un dibujo, pero es algo más, el texto que lo acompaña también forma parte de él: "The place of the mind". El texto envuelve —como un aura—, dota de base y amuebla esta pieza. En cierto sentido el dibujo, es un breve manifesto que coloca la habitación en el origen de la arquitectura. Parte de su interés reside en las cosas que quedan abiertas o indefinidas, como la forma y la posición del fuego o el alféizar de la ventana, demasiado bajo en relación a la arquitectura que parece querer dibujarse. El hogar no se sabe si está situado en una cavidad al fondo o en otra Habitación, como tampoco se adivina si el elemento de la izquierda, junto a la columna, es una puerta abierta. La arquitectura de L. Kahn parece estar hecha de la suma de piezas, no muy grandes. Como ésta.

Estancia: Mansión, habitación y asiento en un lugar, casa o paraje. Aposento, sala o cuarto donde se habita ordinariamente

La pintura se presta a ilustrar la definición propuesta por el diccionario ya que bien podría ser una habitación en una casa o un asiento en un paraje. Probablemente Louis Kahn conocía esta pintura y sin duda su dibujo y ésta forman una buena pareja. San Jerónimo está sentado frente un escritorio que queda protegido por algunos anaqueles que ayudan a conferirle el aspecto de un escueto aposento. En la composición del cuadro juega un papel determinante el arco en primer término. Es algo así como un segundo

▲ **Alcoba**
Habitación Co-op.
 Hannes Meyer, 1926.
 Forma parte de la escenografía de la obra "El obrero cooperativo" representada en la Siedlung Freidorf, Basilea.
 (Véase en Carlos Martí Arís, *La cimbra y el arco*, Barcelona: Fundación Caja de Arquitectos, 2005)

Una és el paper que es dona a l'estructura de recer, que, d'alguna manera, sembla que dugui quasi en solitari la representació de "l'arquitectura". Una altra, d'una escala ben diferent, són els objectes al voltant de les figures i que, en tots dos casos, sembla que tinguin una alçària semblant. En una és la cantonada que formen les lleixes amb els seus buits i en l'altra són els perfils de la llar i la finestra, que semblen estar desplegats com un paravent que ajuda a acollir la reunió dels dos conversadors.

No hi ha dubte que la diferència més notable és la solitud de sant Jeroni, tancat en els seus pensaments mentre escriu i sense cap altra companyia que els animals que rondan al seu voltant, en contrast amb la parella del dibuix de Kahn. Potser és això, en darrer terme, el que estableix una clara diferència entre un estudi i una *habitació*.

Alcova: *cambra* petita que dona a una altra de més gran, o una de les parts en què és dividida una *cambra* (per un arc, vidrieres, etc.) destinada a contenir un o més llits.

La mera enumeració dels objectes que es reuneixen en aquesta cantonada de lona sembla que ens inviti a fer un exercici de destil·lació.² Aquí el que es mostra és el mobiliari de l'estança i no l'estança en si. Se'n dedueix que es pot bastir una *habitació* amb l'ajut essencial d'uns pocs mobles i béns. No obstant això, en l'aspecte espartà d'aquesta *alcova* hi desentona el gramòfon, i amb ell acaba l'essencial. Un llit i una cadira i, tal vegada, una prestatgeria, podrien haver valgut per imaginar una *cel·la*. El gramòfon, però, damunt d'aquest vetllador metàl·lic plegable, ho desbarata. En quin convent o en quina presó haurien permès de tenir un gramòfon dins la *cel·la*?

Més aviat té un aire de campament de safari o de tenda d'un oficial en campanya: això és el que li dona aquest aspecte tan estrany. Les parets de lona no aguantarien ni la cadira plegable, penjada en una d'elles, ni els prestatges de vidre. Així, doncs, la lona "representa" les parets, el terra i el sostre d'aquesta *habitació*. L'*habitació* és el seu equip, o, altrament dit, existeix perquè hi ha un equip. El gramòfon, amb l'altaveu apuntant-nos, és l'aura de l'*habitació*, la seva atmosfera. Des del punt de vista material és innecessari, però funciona com un catalitzador i converteix aquesta escena en un espai habitable més enllà de l'estricta necessitat.

somehow, seems to embody the representation of "the architecture" almost on its own. Another, on a very different scale, is the objects around the figures, which in both cases seem to be of a similar height. In one, it is the corner formed by the shelves with its pigeonholes, and in the other it is the outlines of the fireplace and the window that seem to be pulled out like a screen that helps to host the meeting of the two speakers.

The most notable difference is undoubtedly the solitude of Saint Jerome, cloistered in his thoughts as he writes, with no company other than the animals who prowl around him, in contrast with the couple in Kahn's drawing. Perhaps it is this, ultimately, that establishes a clear difference between a study and a room.

Alcoba: room for sleeping in. The furnishings of this room.

A simple enumeration of the objects found in the corner of this canvas space seems to invite an exercise in distillation.² What is shown here is the furnishing of the room, not the room itself. From this we can deduce that a room can be made with the "essential" assistance of a few pieces of furniture and fittings. However, the gramophone is out of place in the spartan appearance of this *alcoba*, marking an end to the essential. A bed and a stool or a chair and maybe some shelves would have sufficed to imagine a *cel·la*, or cell. But the gramophone, on that folding metal table, is a disruption. What convent or prison would have allowed a gramophone in the cell?

It is more like a camp on safari or an officer's field tent, and this is what gives it such a strange appearance. The canvas walls would support neither the folding chair, hanging from one of them, or the glass shelves. The canvas, then, "represents" the walls, the floor and the ceiling of this room. The room is its furnishings or, to put in another way, it exists because of the furnishings. The gramophone, with its speaker pointing at us, is the "aura" of the room, its atmosphere. From the material viewpoint, it is unnecessary but it functions as a catalyst that turns this scene into a habitable space beyond strict necessity.

2. Vegeu Carlos Martí Arís: "Interior vacío", dins *La cimbra y el arco*, Barcelona: Fundación Caja de Arquitectos, 2005 (col·lecció "La Cimbra", 1).

2. See Carlos Martí Arís, "Interior vacío", in *La cimbra y el arco* (Barcelona: Fundación Caja de Arquitectos, 2005. Colección La Cimbra, 1).

2. Véase Carlos Martí Arís: "Interior vacío", en *La cimbra y el arco*, Barcelona: Fundación Caja de Arquitectos, 2005 (Colección La Cimbra, 1).

marco dentro del lienzo que encuadra "la escena". El otro factor de la composición es la estructura del palacio dentro del cual se halla instalado el estudio.

De la visión conjunta de ambas ilustraciones se ponen de relieve algunas cosas. Una es sin duda el papel que se le da a la estructura de cobijo que, en cierto modo, parece llevar casi en solitario la representación de "la arquitectura". Otra, de una escala muy distinta, son los objetos alrededor de las figuras y que en ambos casos parecen tener una altura similar. En una es la esquina que forman los anaqueles con sus huecos y en el otro son los perfiles del hogar y la ventana que parecen estar desplegados como un biombo que ayuda a acoger la reunión de los dos conversadores.

La diferencia más notable es sin lugar a dudas la soledad de san Jerónimo encerrado en sus pensamientos mientras escribe y sin más compañía que los animales que merodean a su alrededor, en contraste con la pareja del dibujo de L. Kahn. Tal vez sea esta, en última instancia, lo que establezca una clara diferencia entre un Estudio y una *habitación*.

Alcoba: Aposento destinado para dormir. Mobiliario de este aposento.

La sola enumeración de los objetos que se reúnen en esta esquina de lona parece invitarnos a realizar un ejercicio de destilación.² Aquí lo que se muestra es el mobiliario de la estancia y no la estancia misma. De ello se deduce que puede hacerse una *habitación* con la ayuda "esencial" de unos pocos muebles y enseres. Sin embargo en el aspecto espartano de esta *Alcoba* desentona el gramófono, y con él se acaba lo esencial. Una cama y una banqueta o una silla y, tal vez, unos estantes, podrían haber valido para imaginar una *cel·la*. Pero el gramófono, sobre ese velador metálico plegable, lo desbarata. ¿En que convento o en que cárcel, hubiesen permitido tener un gramófono en la *cel·la*?

Más bien tiene un aire de campamento de safari o de tienda de un oficial en campaña y esto es lo que le da este aspecto tan extraño. Las paredes de lona no aguantarían ni la silla plegable, colgada en una de ellas, ni los estantes de cristal. Así pues la lona "representa" a las paredes, el suelo y el techo de esta *habitación*. La *habitación* es su equipo o, dicho de otro modo, existe porque hay un equipo. El gramófono con su altavoz apuntándonos es el "aura" de la *habitación*, su atmósfera. Desde el punto de vista material es innecesario pero funciona como un catalizador y convierte esta escena en un espacio habitable más allá de la estricta necesidad.

Estatge: habitatge o *habitació*, lloc on hom s'està.

Al contrari del que passa a l'*habitació* moblada per Hannes Meyer, de la qual podríem dir que és despullada, aquesta de Heinrich Tessenow està vestida. Només els marcs dels tres quadres i l'estructura de la cadira no estan revestits de tela. La catifa, el cobretaula de la tauleta de nit —que la cobreix totalment—, el llum, l'armari, el llit i l'arrambador són coberts per teles, totes diferents, una per a cada funció. Per la caiguda d'aquestes teles, podem deduir diferents ordits i qualitats apropiades per a cada funció. Això, però, li atorga una certa uniformitat, i, si a l'*habitació* Co-op les parets, el terra i el sostre eren "representats" per teles, aquí són els mobles els que estan "representats". D'aquesta manera els percebem com a gèneres. Llit, tauleta de nit, llum, armari... Qualsevol, cap en particular.

L'encaix d'aquest mobiliari genèric amb l'arquitectura d'aquest *estatge* té lloc a través del llit situat a la cantonada. L'arrambador és l'element més important en aquesta col·laboració entre les parets i el mobiliari. De nou, significativament, el que és decisiu perquè la reunió del que veiem doni com a resultat una *habitació* és una cosa no estrictament necessària.

Peça: cadascuna de les sales, *cambres* i d'altres espais interiors en què és dividida una casa o un pis.

Aquesta *habitació* adquireix en aquesta casa una importància transcendental. El croquis que podem anomenar fundacional de la casa li atorga encara més importància, si això és possible, ja que aquesta *peça* és l'única que és solta. Com que es tracta, a més, d'un esquema de peces encadenades, aquesta baula solta pot ser presa com l'element clau, atès que sembla que és l'origen de tota la casa. La casa és feta de peces iguals que s'han unit, més o menys vagament, fins a formar un organisme complex. L'*habitació* conjugal es construí aïllada i va quedar unida a la resta de la casa mitjançant una galeria totalment vidrada per mantenir pura la concepció original.

Aquesta *habitació* és una representació de la Ricarda. És construïda sota una volta igual que les altres 12 que formen la casa. Hi ha una sala, un lloc per al llit, el vestidor i el bany —que és l'única part de l'*habitació* tapiada fins a la volta—; n'hi hauria prou amb un moble cuina per ser totalment autònoma. Tot plegat és disposat de tal manera que hem de descriure un moviment en espiral cap a la dreta per anar endinsant-nos en el nucli íntim de l'*habitació* i descobrir-ne les diverses parts.

Aposento: any room in a house. Inn, lodging.

Unlike the room furnished by Hannes Meyer, which we could call "naked", Heinrich Tessenow's is clothed. Only the frames of the three paintings and the chair structure are not covered with fabric. The carpet, the bedside table (concealed beneath its decorative cloth), the lamp, the wardrobe, the bed and the dado rail are draped with different pieces of cloth, one for each function. The fall of the different fabrics suggests different weaves and qualities appropriate for their respective functions. This does, however, give the whole a degree of uniformity and, if in the Co-op interior, the walls, floor and ceiling were "represented" by cloth, here it is the furniture that is "represented". In this way, we perceive it as types. Bed, bedside table, lamp, wardrobe... Any and none in particular.

The assembly of these generic furnishings with the architecture of this *aposeno* is produced by the bed, situated in the corner. The dado is the most important element in this collaboration between walls and furniture. Once again, significantly, it is something not "strictly necessary" that is decisive in the combination of what we see resulting in a room.

Pieza: any of the rooms of a house.

This room takes on momentous importance in this house. What we might call the generative outline of the house gives it, if possible, even greater importance, because this is the only room that is separate. Since, furthermore, we are dealing with an outline of interlinked rooms, this separate link can be taken as the key element, as it apparently constitutes the origin of the whole house. The house is made up of rooms of the same size joined together, more or less vaguely, to form a complex organism. The master bedroom was built apart and is joined to the rest of the house by a completely glazed gallery to leave the original conception untouched.

This room is a representation of La Ricarda. It is constructed beneath a vault, like the other 12 that make up the house. It contains a living room, a place for the bed, a dressing room and a bathroom, the only part of this room with walls that reach the ceiling; it only needs a kitchen unit to be completely independent. These elements are arranged in such a way that we have to describe a right-hand spiral movement to enter the private centre of the room and discover its parts.

▲ **Aposento**

Habitación de un profesor de la Escuela Estatal de Klotzsche, Dresde. Heinrich Tessenow, 1926.

Aposento: Cualquier *cuarto* o *habitación* de una casa. Posada, hospedaje.

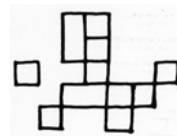
Al contrario de lo que ocurre en la *habitación* amueblada por H. Meyer, de la que podríamos decir que está "desnuda", ésta de Heinrich Tessenow está vestida. Sólo los marcos de los tres cuadros y la estructura de la silla no están revestidos de tela. La alfombra, el tapete de la mesita de noche —que la cubre totalmente—, la lámpara, el armario la cama y el arrimadero, están cubiertos por telas, todas distintas, una para cada función. Por la caída de éstas se pueden deducir distintas urdimbres y calidades apropiadas para cada función. Sin embargo esto le otorga cierta uniformidad y hace que si, en la *habitación* Co-op las paredes, el suelo y el techo,; estaban "representadas" por telas, aquí son los muebles los que están "representados". De este modo los percibimos como géneros. Cama, mesita de noche, lámpara, armario... Cualquiera, ninguno en particular.

El ensamblaje de este mobiliario genérico con la arquitectura de este *Aposento* se realiza a través de la cama situada en la esquina. El arrimadero es el elemento más importante en esta colaboración entre las paredes y el mobiliario. De nuevo, significativamente, es algo no "estrictamente necesario" lo decisivo para que la reunión de lo que vemos, dé como resultado una *habitación*.

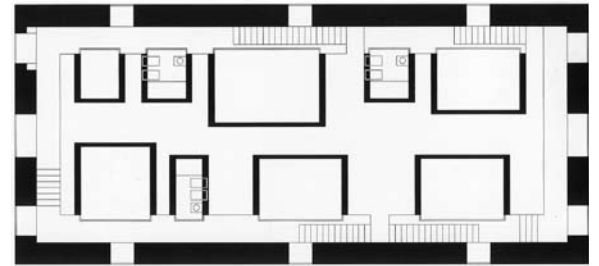
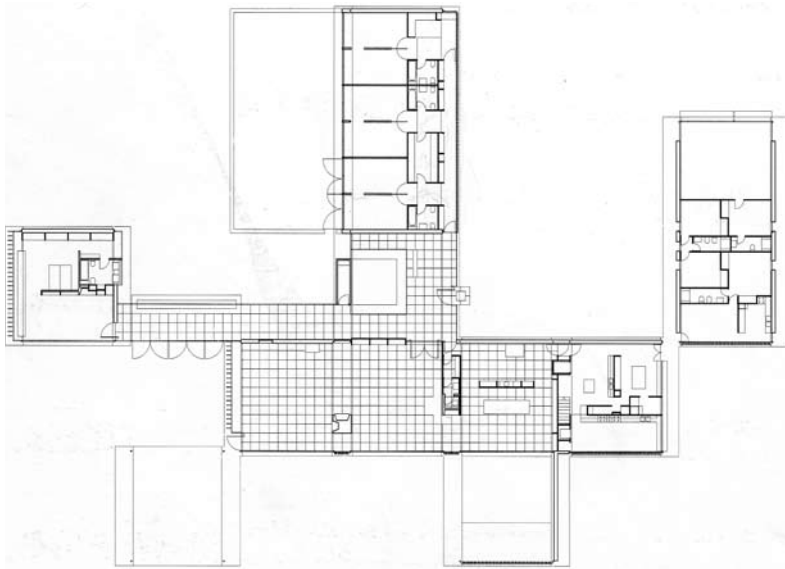
Pieza: Cualquier sala o *aposeno* de una casa.

Esta *habitación* adquiere en esta casa una importancia transcendental. El croquis que podemos llamar "fundacional" de la casa le otorga, aún si cabe, más importancia ya que esta *Pieza* es la única que está suelta. Tratándose además de un esquema de piezas "encadenadas", este eslabón suelto puede ser tomado como el elemento "clave", que parece ser el origen de toda la casa. Ésta está hecha de piezas iguales que se han unido, más o menos vagamente, hasta formar un organismo complejo. La *habitación* conjugal fue construida aislada y quedó unida con el resto de la casa mediante una galería enteramente acristalada para mantener pura la concepción original.

Esta *habitación* es una representación de La Ricarda. Está construïda alojándose bajo una bóveda igual que las doce restantes que forman la casa. En ella hay una sala, un lugar para la cama, el vestidor y el baño —que es la única parte de esta *habitación* tapiada hasta la bóveda— (bastaría un mueble cocina para ser totalmente autóno-

▲ *Esquema generativo de la casa La Ricarda, de Antoni Bonet.*

Habitacle: construcció, edifici o lloc destinat a ésser habitat; *habitació*.

La planta d'aquesta casa a Brejos de Azeitão, prop de Setúbal, expressa a la perfecció la idea d'*habitacions* soltes i autònomes. Aquestes no són el resultat de dividir una superfície, sinó que més aviat són peces concebudes a priori i reunides sota la coberta comuna, igual que les capelles de la catedral de sant Basili a Moscou. Peces soltes que no comparteixen les seves quatre parets. Suggereixen que la casa és el resultat de la suma d'uns *habitacles*, concebuts com peces singulars i no encadenades, com en el cas de la Ricarda. A aquestes *estances* s'hi puja mitjançant unes escales que romanen ocultes i que fan l'efecte que es troben dins els murs. Gravitaven sobre un espai longitudinal que ocupa tota la planta baixa.

Tots dos casos, la Ricarda i aquesta casa, resulten exemples gairebé oposats. Mentre que una pren la forma de la dispersió després de l'infantament, l'altra sembla encara embarassada de cinc *habitacions*.

Apartament: *peça* d'una casa; conjunt de cambres que formen un *habitacle* independent. Habitatge, dins d'un bloc, format generalment per dues o tres *habitacions* i els serveis corresponents.

La definició sembla feta per a aquesta *habitació* del Richmond, un dels casos més cridaners del que representa imaginar una arquitectura també per a l'*habitació*. En aquest cas n'organitza les parts mitjançant diversos nivells i dona lloc al que Adolf Loos denominava *raumplan* (la planta a l'espai).

Els nivells tenen un paper determinant per a convertir el que no hauria estat més que una *habitació* d'hotel en un *apartament*. Resulta essencial la complexa secció de l'edifici en què s'engranen les *habitacions*, creant un corredor d'accés per a les tres plantes, la qual cosa comporta uns *apartaments* amb diferents nivells que ajuden a distribuir els diversos usos. Hi contribueixen, a més, les distintes qualitats dels revestiments, la terrassa, la llar de foc, l'escala, les baranes...

La manera d'entendre el que és petit aquí és diferent d'aquells casos en què l'escassa superfície aguditza la inventiva funcionalista, que es tradueix invariablement a fer gala d'aprofitar bé l'espai. Aquí, no. Més que no pas reducció, sembla que el que hi ha aquí és concentració. Tot el que conforma un habitatge burgès s'ha concentrat en aquesta *habitació*.

Habitáculo (dwelling); building or part of it for living in.

The floor plan of this house in Brejos de Azeitão, near Setúbal, is the perfect expression of the idea of separate, independent rooms. Rather than being the result of dividing a surface, they are rooms designed beforehand and brought together under a single roof, like the chapels of the cathedral of Saint Basil in Moscow. Separate rooms that do not share their four walls. They suggest that the house is the result of the sum of a series of *habitáculos*, designed as singular, unlinked rooms, as in the case of La Ricarda. Access to these rooms is via stairways that remain concealed, giving the impression that they are contained inside the walls. They gravitate over a longitudinal space that occupies the entire ground floor.

The two cases, La Ricarda and this house, are almost opposite examples. Whereas one takes the form of dispersion after birth, the other seems to be still pregnant with five rooms.

9 Apartamento: room or dwelling. A smaller dwelling than a flat, made up of one or more rooms, generally with a kitchen and bathroom, in a building that contains other similar dwellings.

This definition seems to have been written for this room in the Richmond, one of the most striking cases of what is represented by imagining an "architecture" for the room. Here, its parts are organized over different levels, generating what Adolf Loos called the *Raumplan* (space plan).

The levels play a determinant role in converting what would have been merely a hotel room into an *apartamento*. An essential part is the building's complex section in which the rooms are engaged, creating a corridor that leads to the three floors, producing *apartamentos* with different levels that help to distribute the various uses. This is reinforced by the different qualities of the claddings, the terrace, the fireplace, the stairs, the banisters, and so on.

The way in which small is understood here is different to how a lack of surface area sharpens functional resourcefulness, which invariably translates as making the most of space. Not here; rather than reduction, what we have is concentration. Everything that goes to make up a bourgeois dwelling has been concentrated into this room.

▶ **Pieza**

Habitación conyugal de la casa La Ricarda, en el Prat de Llobregat (Barcelona). Antonio Bonet, 1949-1963. Planta redibujada por Fernando Álvarez y Jordi Roig.

▶ **Habitáculo**

Habitaciones de una casa en Brejos de Azeitão, Setúbal. Manuel Rocha de Aires Mateus, 2001-2003.

ma. Todo ello está dispuesto de tal modo que hemos de describir un movimiento en espiral hacia la derecha para ir adentrándonos en el núcleo íntimo de la *habitación* y descubrir sus partes.

Habitáculo: edificio o parte de él destinado a *habitación*.

La planta de esta casa en Brejos de Azeitão, cerca de Setúbal, expresa a la perfección la idea de *habitaciones* sueltas y autónomas. Éstas no son el resultado de dividir una superficie, sino más bien son piezas concebidas a priori y reunidas bajo la cubierta común, al igual que las capillas de la catedral de san Basilio en Moscú. Piezas sueltas que no comparten sus cuatro paredes. Sugieren que la casa es el resultado de la suma de unos *Habitáculos*, concebidos como piezas singulares y no encadenadas, como en el caso de La Ricarda. A estas *estancias* se sube mediante unas escaleras que permanecen ocultas, dando la impresión de que se encuentran dentro de los muros. Gravitaban sobre un espacio longitudinal que ocupa toda la planta baja.

Ambos casos, La Ricarda y esta casa, resultan ejemplos casi opuestos. Mientras una toma la forma de la dispersión después del alumbramiento la otra parece aún embarazada de cinco *habitaciones*.

Apartamento: *Habitación*, vivienda. Vivienda más pequeña que el piso, compuesta de uno o más *apartamentos*, generalmente con cocina y servicios higiénicos, situada en un edificio donde existen otras viviendas análogas.

La definición parece hecha para esta *habitación* del Richmond, uno de los casos más llamativos de lo que supone imaginar una "arquitectura" también para la *habitación*. En este caso ésta organiza sus partes a través de distintos niveles, dando lugar a lo que Adolf Loos denominaba *raumplan*, "(la planta en el espacio).

Los niveles juegan un papel determinante para convertir lo que no hubiera sido más que un *habitación* de hotel en un *Apartamento*. Resulta esencial la compleja sección del edificio en la que se engranan las *habitaciones*, dando lugar a un corredor de acceso para las tres plantas, lo que comporta unos *Apartamentos* con diferentes niveles que ayudan a distribuir los distintos usos. Ayudan además las distintas calidades de los revestimientos, la terraza, la chimenea, la escalera, las barandillas ...

La forma de entender lo pequeño es aquí distinta que en aquellos casos en los que la escasa superficie agudiza la

Cabina: cambra petita d'una nau, destinada a l'allotjament o al dormitori d'un tripulant o passatger.

Una prova que l'habitació transcendeix la casa i es troba a molts altres llocs, fins i tot a naus, com en aquest cas. La *cabina* és l'habitació d'una nau. No és estrany que els pioners de l'arquitectura moderna recorreguessin a aquests exemples per a denunciar els excessos decoratius superflus de l'art déco. Van triar, però, les *cabines* més simples, allunyades per raons pràctiques i econòmiques de les de les cobertes altes, decorades de la mateixa manera que qualsevol hotel luxós. Per exigències de la navegació, els mobles són poc mòbils, estan fixats a les parets, com les lliteres, i els seus bastiments són fets del mateix material que les parets, el sostre i tota la nau.

En aquesta estança amb prou feines hi ha dissociació entre decoració i estructura. El sostre, amb la carcassa metàl·lica reblada, adopta l'aparença d'unes estranyes golfes. L'elecció de la *cabina* tampoc no és aliena al fet que il·lustra un habitatge temporal i, d'alguna manera, no familiar. Aquesta *cabina* representa perfectament el model d'habitacions de molts edificis racionalistes de residències col·lectives.

Cambra: habitació, local, peça, d'una casa. Especialment, *habitació* destinada a dormir o per a l'ús d'una persona o de diverses. **Cabina. Recambra:** cambra situada al costat d'una altra de més gran o més important, destinada a dormir-hi, a vestir-s'hi, a guardar-hi roba o joies, etc.

Una de les *habitacions* més interessants i completes que podem trobar. Ocupa una posició especial dins la casa i constitueix per ella mateixa la meitat de l'ala sud-est. És un exemple perfecte per il·lustrar que una *habitació* també pot ser distribuïda i que, per tant, té els mateixos atributs que la casa sencera. La *peça* en primer terme és l'espai principal de l'habitació, que queda separada de l'estudi mitjançant aquesta paret gruixuda que allotja el llit. El llit és col·locat de tal manera que esdevé el lloc de trobada de l'estudi i el dormitori. La composició ordena tres obertures: la que ocupa el llit —que hi encaixa perfectament—, el pas a l'estudi i la porta que condueix a la part superior on dormia el criat de Jefferson —il·luminada per tres finestres ovalades—, un espai que es presta perfectament al terme *recambra*.

La solució és una anomalia digna de ser recollida, ja que el llit representa, pel cap baix, una interpretació de l'alcova absolutament original: en lloc de formar un racó —apartant el llit de l'activitat de l'habitació—, es col·loca precisament enmig. Així, tant des de

Cabina: the cabin of a boat

Camarote, cabin: room on a ship to accommodate the passengers or crew.

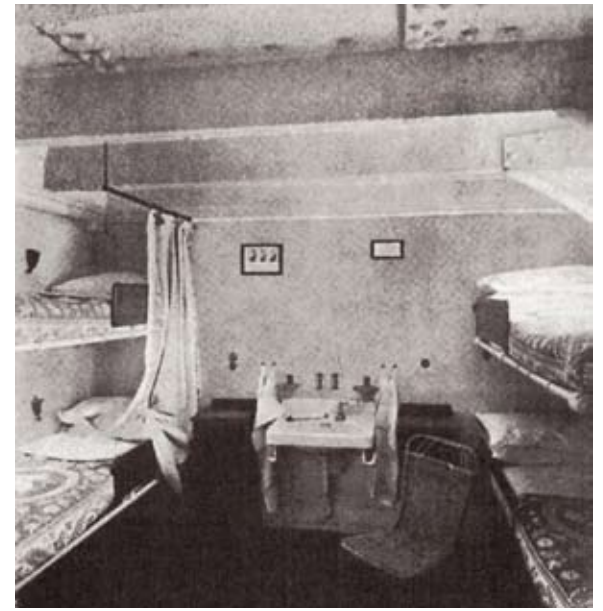
Here is proof that the room transcends the house to be found in many other places, including ships, as in this case. The *camarote* or *cabina* is a room on a ship. No wonder the pioneers of modern architecture used these examples to denounce the decorative excesses of Art Deco. They did however choose the most simple *camarotes*, differing greatly for practical and economic reasons from those on the top decks, which are decorated the same as any luxury hotel. The demands of shipping require that the furnishings have little mobility—they are fixed to the walls, like the berths, and they are built using the same material as the walls, ceiling and the rest of the ship.

In this room, there is barely any dissociation between decoration and structure. The ceiling, with its riveted metal structure, looks like a strange attic. Nor is the choice of this *camarote* irrelevant in illustrating a temporary, if you like unfamiliar, dwelling. This *camarote* represents perfectly the model for rooms in many rationalist-built collective dwellings.

Cámara, chamber: formerly, main room in a house; today, a room that has a particular importance for some reason. Room for sleeping in. **Recámara:** room beyond the *cámara* where clothes or valuables are kept. (Latin American) Room for sleeping in.

One of the most interesting and complete rooms we can find. It occupies a special position in the house and in itself constitutes half of the south-east wing. It is a perfect example to illustrate that a room can also be laid out and therefore has the same attributes as the whole house. The space in the foreground is the main part of this room, which is separated from the study by this thick wall that accommodates the bed. The bed is positioned in such a way that it becomes the meeting point of the studio and the bedroom. The composition organizes three openings: the one occupied by the bed, neatly set into it, the way through to the studio and the door that leads to where Jefferson's manservant slept, an upper area lit by three oval windows, a space that lends itself perfectly to the term *recámara*.

The solution is an anomaly worthy of record, as the bed is, at least, an absolutely original interpretation of the alcove since, instead of forming a corner, removing the bed from the activity in the room, it is placed right in the middle. Therefore, both

▶ **Apartamento**

Una de las *habitaciones* del hotel Richmond en Madrid. Luis Gutiérrez Soto, 1953-1954.

▶ **Cabina**

Camarote de un navío publicado por Le Corbusier en L'art décoratif d'aujourd'hui. París, 1925.

inventiva funcionalista que se traduce invariablemente en un alarde de aprovechamiento del espacio. Aquí no. Más que reducción aquí parece haber concentración. Todo lo que conforma una vivienda burguesa se ha concentrado en esta *habitación*.

Cabina: *Camarote* de un buque.

Camarote: *Habitación* en los barcos para el alojamiento de los pasajeros y de la tripulación.

Una prueba de que la *habitación* trasciende la casa y se encuentra en muchos otros lugares, incluso en navíos, como en este caso. El *Camarote* —o la *Cabina*— es la *habitación* de un navío. No es extraño que los pioneros de la arquitectura moderna recurrieran a estos ejemplos para denunciar los excesos decorativos superfluos del "Art Decó". Escogieron sin embargo los *camarotes* mas simples alejados por razones prácticas y económicas de los de las cubiertas altas, decorados del mismo modo que cualquier lujoso hotel. Por exigencias de la navegación los muebles son poco "móviles", están fijados a las paredes, como las literas, y sus bastidores hechos con el mismo material que las paredes, el techo y el buque entero.

En este *estancia* no existe disociación apenas entre decoración y estructura. El techo, con el armazón metálico roblonado, adquiere la apariencia de una extraña buhardilla. La elección del *Camarote* tampoco es ajena al hecho de ilustrar una vivienda temporal y en cierto sentido no familiar. Este *Camarote* representa perfectamente el modelo de *habitaciones* de muchos edificios racionalistas de residencias colectivas.

Cámara: Antiguamente, sala o pieza principal de una casa; actualmente, *aposento* que por uno u otro motivo adquiere especial importancia. Alcoba o aposento donde se duerme. **Recámara:** Aposento después de la *cámara* destinado para guardar los vestidos u objetos de valor. (AMER) *Alcoba* o *aposento*.

Una de las *habitaciones* mas interesantes y completas que podemos encontrar. Ocupa una posición especial dentro de la casa constituyendo por si sola la mitad del ala sur-este. Es un ejemplo perfecto para ilustrar que una *habitación* también puede ser distribuïda y por tanto tiene los mismos atributos que la casa entera. La *pieza* en primer término es el espacio principal de esta *habitación* que queda separado del estudio mediante esta pared gruesa que aloja la

l'estudi com des de l'*habitació* és inevitable veure el llit, que sens dubte és l'element més important del mobiliari i al qual l'arquitectura li presta el dossier.

Càpsula (cosmonàutica): secció tripulada (és a dir, la que enclou la *cabina*) d'un vehicle espacial de petites dimensions.

No hi ha dubte que la cursa espacial va acabar exercint una influència sobre l'arquitectura i, concretament, sobre l'arquitectura domèstica, ja que l'*habitable* d'una nau espacial contenia tot el que era necessari per a viure-hi. Aquí sembla que aquesta idea es porta a l'extrem. L'equipament de l'*habitació* substitueix la idea de moblar-la. Les parets es modelen fins que es converteixen en allò que hom vol. El plàstic ajuda a camuflar les diverses funcions; parets modelades que es transformen en bany, llit, escriptori, armari, TV o hi-fi. Absència d'arestes i continuïtat espacial.

L'*habitació* és aquí un compacte autosuficient i totalment equipat, com les *càpsules* espacials a les quals sembla imitar. La idea de *càpsula*, però, implica la incapacitat d'associar-se adequadament. Les *càpsules* no comparteixen parets ni tancaments i, per tant, cadascuna d'elles s'acaba subjectant al tronc de formigó armat de la torre que els proporciona suport i accés. La torre i les *càpsules* s'assemblen als cargols agafats a les tiges de fonoll a la vora dels camins i ens fa venir a la memòria el que deia Adolf Behne:

La closca del cargol, per exemple, és una part del cos del cargol individual, i no la fa servir ningú més —orgànicament— com a casa. Creix amb l'individu cargol i mor amb ell. Quan la naturalesa concep espais per a molts, ho fa d'acord amb un principi normalitzador i mecànic: les *cel·les* de la bresca d'abelles.

from the study and the room, it is inevitable to "see" the bed, which is certainly the main furnishing element, to which architecture provides the canopy.

Cápsula, capsule: (astronautics). In crewed spacecraft, it also houses the astronauts.

The space race certainly ended up influencing architecture, specifically domestic architecture, since the interior of a spaceship contained everything needed to live. Here, this idea is taken to an extreme. The fittings of the room substitute the idea of furniture. The walls are moulded to turn them into whatever is needed. The plastic helps to camouflage the various functions; moulded walls that are transformed into a bathroom, a bed, a writing table, wardrobe, TV or hi-fi. Absence of edges and spatial continuity.

Here, the room is a fully equipped, self-sufficient compact, like the space capsules it sets out to imitate. However, the idea of capsule carried with it the incapacity to associate adequately. Capsules do not "share" walls or enclosures and, consequently, are each subjected to the reinforced concrete trunk of the tower that provides support and access. The tower and the capsules are reminiscent of snails stuck to the stalks of fennel plants along a path, and remind us of the words of Adolf Behne:

The shell of a snail, for example, is a part of the body of the individual snail, and no one else uses it—organically—as a home. It grows with the snail individual and dies with it. When nature conceives spaces for many it does so according to a mechanical, normalizing principle: the cells of honeycomb.

Cámara

Habitación de Thomas Jefferson en su residencia de Monticello, Charlottesville (Virginia, Estados Unidos), 1768-1782.

cama. La cama esta colocada de tal modo que se convierte en el lugar de encuentro del estudio y del dormitorio. La composición ordena tres aberturas, la que ocupa la cama perfectamente encajada en ella-, el paso al estudio y la puerta que conduce a la parte superior donde dormía el criado de Jefferson-iluminada por tres ventanas ovaladas-, una parte que se puede perfectamente prestar a el término *Recámara*.

La solución es una anomalía digna de ser recogida ya que la cama supone, cuando menos, una interpretación de la *alcoba* absolutamente original, pues en lugar de formar un rincón -apartando la cama de la actividad de la *habitación*- se coloca precisamente en medio. Así, tanto desde el estudio, como desde la *habitación* es inevitable "ver" la cama, que sin duda es el elemento más importante del mobiliario y a la que la arquitectura le presta el dosel.

Cápsula: (astronáutica) En las naves tripuladas da además acomodo a los astronautas.

La carrera espacial sin duda acabó teniendo influencia en la arquitectura y en concreto en la arquitectura doméstica ya que el *habitáculo* de una nave espacial contenía todo lo necesario para vivir. Esta idea parece aquí llevada al máximo. El equipamiento de la *habitación* sustituye a la idea de amueblarla. Las paredes se moldean hasta convertirse en lo que se desea. El plàstic ajuda a camuflar las distintas funciones, paredes moldeadas que se transforman en baño, cama, escriptorio, armario, TV o Hi Fi. Ausencia de aristas y continuidad espacial.

La *habitación* es aquí un compacto autosuficiente y totalmente equipado, como las *Cápsulas* espaciales a las que parece imitar. Pero la idea de *Cápsula* conlleva la incapacidad para asociarse adecuadamente. Las *Cápsulas* no "comparten" paredes ni cierres y, consecuentemente, acaban sujetándose cada una de ellas al tronc de hormigón armado de la torre que les proporciona soporte y acceso. La torre y las *Cápsulas* se asemejan a los caracoles sujetos a los tallos de hinojo junto a los caminos y trae a la memoria lo que Adolf Behne decía:

"La concha del caracol por ejemplo, es una parte del cuerpo del caracol individual, y nadie más la utiliza —orgánicamente— como casa. Crece con el individuo caracol y muere con él. Cuando la naturaleza concibe espacios para muchos lo hace de acuerdo con un principio normalizador y mecánico: las *cel·les* del panal de abejas".

Cel-la: Petita cambra individual o dormitori d'un edifici religiós, d'un col·legi, d'una presó. **Cèl·lula:** petita cel·la, cavitat o si.

Le Corbusier proposa aquesta habitació que bateja amb el nom de *cèl·lula* de 14 metres quadrats com a resposta a les autoritats de l'URSS, que preconitzaven un espai vital de 9 metres quadrats per habitant. Aquesta és una part de la seva "Réponse à Moscou" continguda a les planxes amb les quals s'exposa *La ville radieuse*. Els blocs en *redent* de la VR es formen per agregació d'aquesta *cèl·lula* bàsica. Així sorgeixen els apartaments de 28 m², 42 m², 56 m², etc., agregats al llarg de les *rues intérieures* d'aquests immobles.

Cèl·lula indica aquí no tant la mínima estança habitable com l'element mínim d'agregació. Així, aquesta *cèl·lula* de 14 metres quadrats és la base de tots els apartaments dels blocs residencials i, en realitat, podem concloure que és la *peça* que forma la ciutat: la *Ville radieuse* és una ciutat d'*habitacions*. El títol de la sisena conferència pronunciada a Buenos Aires l'any 1929, en la qual Le Corbusier anticipa d'alguna manera les idees de la VR, no podia ser més explícit: "Un home = una *cèl·lula*. Unes *cèl·lules* = la ciutat".³

La comparació d'aquesta petita habitació amb la *càpsula* de la torre Nagakin deixa veure dues actituds gairebé oposades. Mentre que la *càpsula* representa l'individual i, d'alguna manera, l'aïllament (*el cargol*), la *cèl·lula* representa l'agregació i la comunitat (*les abelles*). Mentre que en una l'embolcall exterior té un aspecte definit i molt explícit —amb les arestes esmussades—, l'altra s'ha dissenyat per encaixar-se. Podríem dir que forma part d'un engranatge, el de la ciutat. ♦

Xavier Monteys

Traducció de Jordi Palou

Celda, cell: room assigned to a monk or nun in a convent. Room, generally a former monk or nun's cell, for public rental. Individual room in schools and similar establishments. Each of the rooms in a prison. Accommodation or cabin occupied by the captain on his ship. Room.

Célula or cell: small cell or cavity.

Le Corbusier proposed this room, which he called a 14-m² cell, in response to the Soviet authorities that recommended a living space of nine square metres per inhabitant. This forms part of his "Réponse à Moscou" contained in the plates he used to exhibit "La Ville Radieuse". The VR's blocks à *redent* are formed by aggregation of this basic cell. This generated apartments of 28 m², 42 m², 56 m², etc., aggregated along the *rues intérieures* of these buildings.

Here, *cell* indicates not so much the minimum habitable room as the basic element of aggregation. In this way, this 14-m² cell is the basis of all the apartments in the residential blocks and, we may conclude, it is the room that forms the city: "La Ville Radieuse" is a city of rooms. The title of the sixth lecture given in Buenos Aires in 1929, in which to some extent Le Corbusier anticipated the ideas of the VR, could not be more explicit: "One man = one cell. A series of cells = the city".³

A comparison of this small room with the capsule in Nagakin tower reveals two almost opposing attitudes. Whereas the capsule represents the individual and, somehow, isolation (the snail, singular), the cell represents aggregation and community (bees, plural). While in one, the outer envelope has a defined, very explicit appearance, with its blunt edges, the other is designed to fit together. It could be said to form part of an assembly, that of the city. ♦

Xavier Monteys

Translated By Elaine Fradley

L'ÉLÉMENT BIOLOGIQUE : LA CELLULE DE 14 M² PAR HABITANT

Celda: Aposento destinado al religioso o religiosa en su convento. Aposento, generalmente antigua celda de religioso, destinado al alquiler público. Aposento individual en colegios y establecimientos análogos. Cada uno de los aposentos en las cárceles celulares. Alojamiento o camarote que tiene el patrón en su nave. Cámara o aposento. **Célula:** Pequeña celda cavidad o seno.

Le Corbusier propone esta habitación que bautiza como *Célula de 14 m²* en respuesta a las autoridades de la URSS que preconizaban en espacio vital de 9 m² por habitante. Esta es una parte de su "Réponse à Moscou" contenida en las planchas con las que se expone "La Ville Radieuse". Los bloques en *redent* de la VR se forman por agregación de esta *célula* básica. Así surgirán los apartamentos de 28 m², 42, 56, etc. agregados a lo largo de las "rues interiores" de estos inmuebles.

Célula aquí indica no tanto la mínima estancia habitable como el elemento mínimo de agregación. De este modo esta *Célula de 14 m²* es la base de todos los apartamentos de los bloques residenciales y en realidad podemos concluir que es la *pieza* que forma la ciudad: La Ville Radieuse es una ciudad de *habitaciones*. El título de la sexta conferencia pronunciada en Buenos Aires en 1929 en la que Le Corbusier anticipa en cierto modo las ideas de la VR, no podía ser más explícito "Un hombre = una *célula*. Unas *células* = la ciudad".³

La comparación de esta pequeña habitación con la *cápsula* de la torre Nagakin deja ver dos actitudes casi opuestas. Mientras que la *cápsula* representa lo individual y en cierto modo el aislamiento (el caracol), la *Célula* representa la agregación y la comunidad (las abejas). Mientras que en una la envolvente exterior tiene un aspecto definido y muy explícito -con sus aristas romas-, la otra está diseñada para encajarse. Se podría decir que forma parte de un engranaje, el de la ciudad. ♦

Xavier Monteys

3. Le Corbusier: Precisiones respecto a un estado de la arquitectura y del urbanismo, Barcelona: Poseidón, 1978, pág. 163.